

УДК 72.01

Блінова М. Ю. ,

д. арх., проф.,

Ільченко С. А. ,

*асп. Харківського національного університету
будівництва та архітектури*

ЛОКАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТ УКРАЇНИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Анотація: у статті пропонується розглянути сучасні тенденції зіткнення ініціатив при формуванні архітектурного середовища міста: державного і міського управління, цивільних і професійних співтовариств. Актуалізується проблема генерації в сфері професійного архітектурного знання певних стратегій локального рівня, які б ефективно адаптували глобальні світові тенденції сталого розвитку до рівня локальних місць і специфіці способу життя. Як приклади вирішення таких проблем розглядаються рух критичного регіоналізму та новий урбанізм.

Ключові слова: архітектура, ідентичність, критичний регіоналізм, новий урбанізм, суспільство, сталий розвиток, Хабітат.

Постановка проблеми. Розвиток міського середовища визначається величезною кількістю чинників. На сьогодні, в Україні серед основних тенденцій, що мають найбільший вплив на формування архітектурного середовища міста насамперед слід виокремити наступні:

- зміну в політиці міського планування та розподілу бюджетних коштів, що спричинена запровадженням децентралізації міського управління;
- загальносвітові принципи сталого розвитку та євроінтеграційні процеси, що прийняті в Україні на загальнодержавному рівні та потребують грамотного впровадження на місцях;
- зростаюча активність громадянського суспільства в питаннях міського планування і охорони пам'яток архітектури.

Такий рух ініціатив назустріч зверху й знизу створює доволі строкату та часто сповнену протиріч картину: різноманітні проекти та заходи, що загалом мають спільну мету – поліпшення міського середовища, на рівні держуправління, міського управління та громадських об'єднань роблять це виходячи кожен зі своїх уявлень про те, що буде добре для мешканців та міста. Крім цього серед усіх цих ініціатив досі не зрозумілим є місце архітектора.

Ці обставини вочевидь актуалізують власне наукові дослідження, спрямовані на формування цілісних стратегій розвитку архітектурного

середовища міст України. Виходячи з того, що здебільшого «зустріч ініціатив» відбувається саме на рівні конкретних, локальних місць, то є дуже актуальним питання розробки стратегій, які б враховуючи глобальні напрями та тенденції, пропонували сучасний погляд на створення комфортного та конкурентоспроможного міського середовища саме на локальному рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність теми визначають декілька чинників:

- зміни яких останнім часом зазнає модель сталого розвитку, які свідчать про те, що сама концепція перебуває у стадії розвитку та окреслена остаточно відносно сучасних реалій ;
- пошук шляхів імплементації базових положень сталого розвитку, що відбувається саме на рівні міст та їх об'єднань;
- конкретизація вектору теоретичних концепцій у напрямку означення ідентичності локальних місць, та її впливу на міське середовище.

На цей час маємо конструктивну критику концепції сталого розвитку яка більшою мірою пов'язана з працями Jeremy Rifkin, Kerry Turner, Timothy O'Riordan, Louis Meuleman та останнім часом Alexander Perez-Carmona. Теоретичні концептуалізації останнього часу приділяють особливу увагу соціальній справедливості та важливості демократичних і політичних процесів задля досягнення мети. Ця критика безумовно вплинула на зміни моделі сталого розвитку з залученням імперативного (інституційного) виміру та культури як рівноцінної складової сталого розвитку.

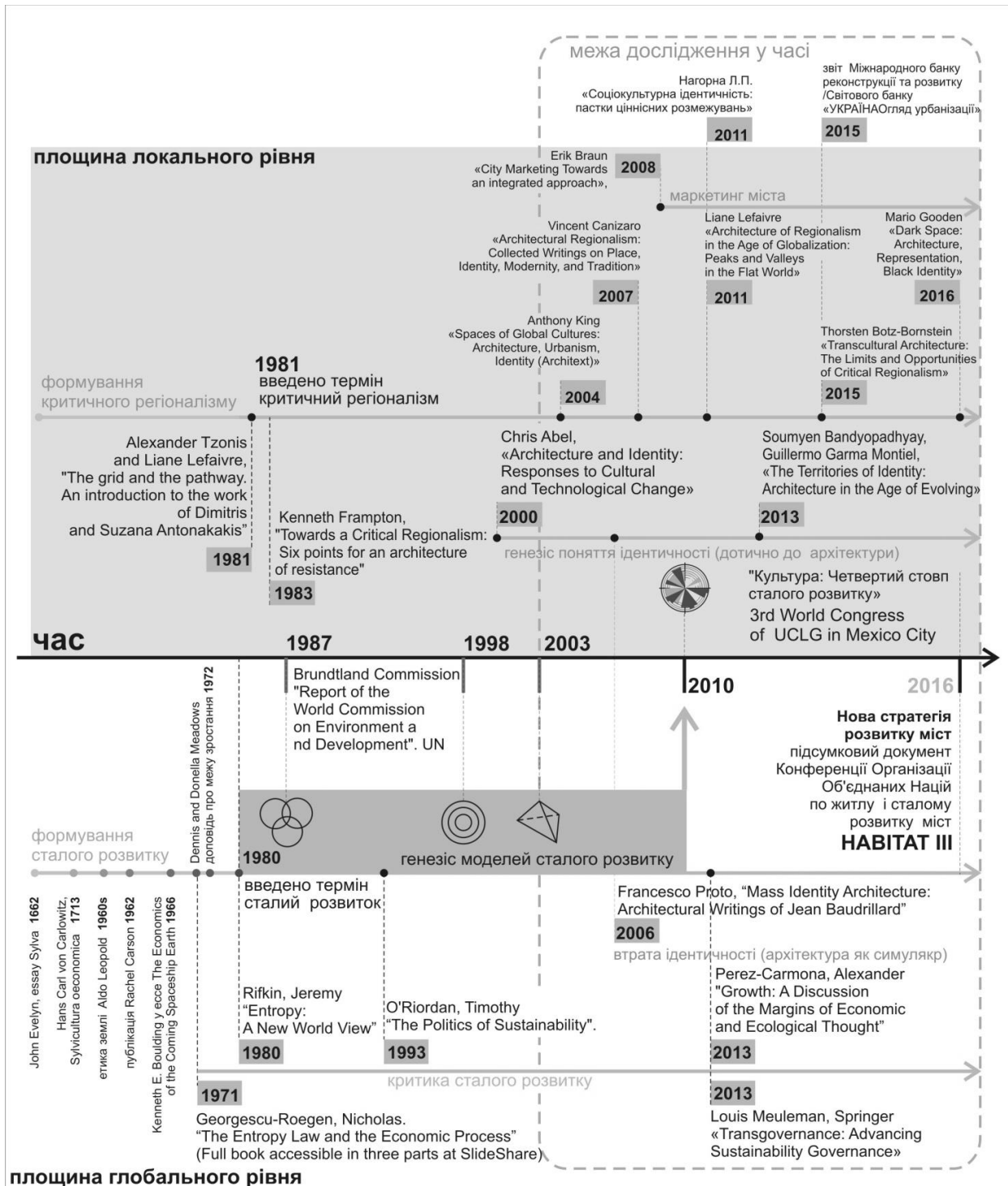
На локальному рівні, що є більшою мірою пов'язаним з архітектурним середовищем, різноманітні дослідження критичного регіоналізму у роботах Liane Lefaivre, Anthony King, Vincent Canizaro, Thorsten Botz-Bornstein та Mario Gooden; ідентичності місця у дослідженнях Chris Abel, Soumyen Bandyopadhyay, Guillermo Garma Montiel; архітектури симулякра як ідентичності що виникає у глобалізованому світі у збірці інтерв'ю з Jean Baudrillard зроблених Francesco Proto; використання ідентичності як підґрунтя зі створення міського бренду, та маркетингу міста у роботі Erik Braun. Та, врешті решт, не зважаючи на численний інтерес до питань ідентичності та регіональних ознак, у їх, здавалося б, протистоянні універсальним сенсам сталого розвитку, деякі прояви цієї передбачуваної дихотомії, у вітчизняній дійсності, вимагають спеціального дослідження.

Метою статті є виображення та аналіз протиріччя глобальних моделей та принципів з їх підкреслено індивідуальним втіленням у конкретному міському середовищі як актуальну проблему вітчизняної теорії і практики архітектури.

Зведені в одну таблицю процеси формування принципів сталого розвитку а також критика даних принципів, розвиток критичного регіоналізму і пошуки ідентичності в архітектурі, дивним чином, пов'язані у часі. Термін «*сталий розвиток*» входить в обіг в 1980 році. Міжнародним союз охорони природи опубліковано стратегію збереження миру що мала одне з перших посилань на сталий розвиток в якості глобального пріоритету(1). А вже у 1981 році з'являється термін «*критичний регіоналізм*». Цей новий підхід до регіоналізації було вперше представлено Alexander Tzonis and Liane Lefaivre (2). Той самий термін було використано Kennet Framton 1983 року у дещо іншому контексті (3). Тож, чи не існує зв'язок між теоріями критичного регіоналізму та сталого розвитку?

Цікавим є те, що майже одночасно з'являється критика принципів сталого розвитку, у тому ж 1980 році Rifkin, Jeremy(4) висловлюють сумніви щодо затосування цього терміну до корисних копалин, які, врешті рещт, буде вичерпано. Ця критика не припиняється і до цього часу.

З часом відбувається зміна моделі сталого розвитку від триєдиної (Віденської), де економічна, екологічна та соціальна складові мають рівне значення, до моделі «російсько' ляльки» основним принципом якої є усвідомлення того, що уся економічна діяльність повинна бути використана в напрямку соціального прогресу, і що це має бути досягнуто в рамках екологічних обмежень. Ще одним додатком до теоретичної концептуалізації сталого розвитку стало включення четвертого "інституційного" виміра або імперативного. Більш складна модель з'являється у 2003 році. Діаграма показує, що починають з'являтися більш складні теоретичні розуміння, з акцентуванням на соціальну справедливість та інституційну складову. Саме ця модель є, значною мірою, наближеною до реальності, де будь які принципи потребують імпліmentaції у суспільстві. Тож з початку 2000 років маємо еволюцію моделі *сталого розвитку* з, деякою мірою, теологічної (як такої що сприймається на віру) до більш складної та реалістичної, яка враховує суспільний діалог та практики впровадження цінностей.

Але найцікавіша, з огляду на архітектурне середовище, зміна моделі сталого розвитку відбувається у 2010 році. Було додано четвертий аспект *сталого розвитку*, оскільки економічна, екологічна та соціальна складові моделі виявилися недостатніми, аби відобразити складність сучасного суспільства. У цьому контексті, в рамках всесвітньої зустрічі на вищому рівні місцевих та регіональних лідерів UCLG що відбулася в Мехіко було висунуто нову модель сталого розвитку (5). Наразі було означено взаємозв'язок між культурою і стійким розвитком. У цій моделі виокремлено чотири області економічної,

екологічної, політичної і культурної стійкості. Важливою є також інституція що її запровадила - Об'єднані міста і місцеві органи влади (ОГМВ) є організацією для міст, органів місцевого самоврядування, а також муніципальних асоціацій по всьому світу. Чому саме міста лобіювали культурну складову? Чи не тому, що саме місцеві адміністрації впроваджують принципи сталого розвитку та найбільшою мірою потребують дієвих механізмів такого впровадження. Впадає у око зростання уваги саме до механізмів імпліmentaцій вищезначених принципів.

Характерною ознакою цього періоду є подальший розвиток теорії *критичного регіоналізму* та дотичних до неї понять *ідентичності у архітектурі і маркетингу міста*. У 2000 році видано збірку статей «Architecture and Identity: Responses to Cultural and Technological Change» Chris Abel (6) де досліджувався вплив інформаційних технологій на створення архітектури та відносини між традицією і новаторством. У цій збірці було означено перспективи глобальної екологічної культури, а також місцеві та глобальні сили, що формують архітектуру в містах Азії. Anthony King у 2004 році було об'єднано глобальні і постколоніальні теоретичні підходи до архітектурного середовища, та означено вплив транснаціональних та глобальних *ідентичностей* на архітектурне середовище (7). У збірці есе «Architectural Regionalism: Collected Writings on Place, Identity, Modernity, and Tradition» Vincent Canizaro (8) представлено історію *регіоналістського мислення* в архітектурі від початку двадцятого сторіччя до наших днів.

Авторка терміну "*критичний регіоналізм*" Liane Lefaivre у роботі «Architecture of Regionalism in the Age of Globalization: Peaks and Valleys in the Flat World»(9) вдається до осмислення ролі *регіоналістської архітектури* в контексті глобалізації та прояву регіоналізму як аспекту ідентичності, що має виступати в якості протидії до глобальних систем. З дещо іншою ідентичністю ми маємо справу у Francesco Proto (10). У світі, в якому зображення стали заміною реальності - тобто *симулякром* що здатен одночасно стимулювати і задовольняти колективні потреби - виникає питання про те, чи може архітектура розглядатися як "супер-фетиш", що здатен як дзеркально відображувати, так і формувати культуру і ідентичність західного суспільства.

У збірці «The Territories of Identity: Architecture in the Age of Evolving» розглядаються такі питання, як архітектура і технології, місце і пам'ять – що є найважливішими питаннями моніторингу та картування зсуву ідентичності в глобалізованому контексті. Thorsten Botz-Bornstein у своїй роботі «Transcultural Architecture: The Limits and Opportunities of Critical Regionalism» (11) переносить фокус у бік більш широкої концепції "*транскультурної архітектури*". Автор стверджує, що існують різні *критичні регіоналізми*, і не

всі з них накладають західну парадигму на незахідну культуру. Слід також згадати дослідження дискурсу просторової практики африканської діаспори у Mario Gooden (12), та критику неоліберального повороту в сучасній архітектурі у Douglas Spencer (13). А також роботу з "*маркетингу міста*" Erik Braun (14), де розглядається конкуренція міст у боротьбі за містян та питання брендингу міста. Завершити огляд має недавня програма розвитку міст яку було прийнято НАВІТАТ III у жовтні 2016 року(15), де зазначається, що *культура і культурне різноманіття є джерелами збагачення людства і роблять вагомий внесок у стійкий розвиток міст, населених пунктів і громадян, наділяючи їх можливістю грати активну і унікальну роль в ініціативах в області розвитку.*

Таким чином у контексті загальносвітових тенденцій можна виокремити як актуальні: *інституційний вимір та культурну складову* у модерній концепції сталого розвитку.

На жаль, генерація теорій як у постановці питань, так і у генезисі концепції сталого розвитку формуються за межами України. У вітчизняній теоретичній думці, а ще більшою мірою у практичній роботі зі створення модерного міського середовища наявне банальне мавпування (спроби відтворити зовнішні ознаки сучасного міського середовища розвинутих країн). Відсутня цілісність зв'язків між концепціями та механізмами (практиками) їх втілення. Хоча останнім часом наше суспільство досить швидкими темпами формує соціальний запит на зміну міського середовища. З огляду на активності останнього року ми бачимо поступовий рух у взаємодії архітекторів і урбаністів та громадськості у цілій низці проектів локального рівня. У далеко неповному переліку це:

- стратегії оновлення парків Горького та "Дружби народів" у Жмерінці, у рамках проекту "PLAN Z" за участі "агентів змін" та бюро ініціативної архітектури "Gypsy Architects" ;круглий стіл-семінар "Діалог громади архітекторів, забудовників та влади щодо благоустрою територій та створення громадських просторів" у Борисполі;
- перша всеукраїнська науково – практична конференція для міських голів малих міст України: «Місто як діалог. Чотирьох мірне моделювання розвитку: суспільство, свідомість, самореалізація, субсидіарність» у Вінниці;
- конкурс кращих практик з культурної трансформації малих міст України що проведено ГО Інститут культурної політики (Вінниця) спільно з Гете інститутом Україна (Київ);
- цикл воркшопів в рамках проекту "Лабораторії Міського Простору "- у Ладизині Вінницької області;

- вуличний захід "Комфортне місто" в рамках проекту "Лабораторія Міського Простору" у Добропіллі
- проект що триває більше трьох років - план ревіталізації району Підзамче спільну працю інституту розвитку міст (Краків) та інституту міста (Львів)

Але цікавим є факт відсутності в усіх вищезначених ініціативах представництва офіційних інституцій регіонального відділення ІКОМОС та спілки архітекторів України. Тож складається враження що громадські та офіційні інституції існують у різних вимірах. Найбільш цікавим у нашому випадку є проект ревіталізації Підзамче, бо він, на відміну від інших, має фази реалізації. Робота "Лабораторії Міського Простору", "агентів змін" та бюро ініціативної архітектури "Gypsy Architects" є важливою у цьому дослідженні з огляду на сучасні практики комунікації фахівців з містянами.

З огляду на реалізацію будь яких програм чи стратегії розвитку територій впадає у вічі відсутність доволі важливого чинника – закріплення стратегій у нормативній базі. Переважна більшість європейських міст мають регламент, а останнім часом ці регламенти є орієнтованими на концепцію сталого розвитку. Оскільки ми маємо справу саме з міським середовищем етап громадської активності у постановці проблеми має завершитися не тільки стратегією розвитку, а ще й законодавчою базою що регламентує реалізацію цієї стратегії. Важливим є визначити:

- на якому етапі та в який спосіб є необхідним втручання фахівців, архітекторів та урбаністів;
- яким чином можливе втілення концепцій розвитку у реальному міському середовищі;
- що має стати інструментами її реалізації?

Завданням для майбутнього дослідження мають стати стратегії втілення принципів сталого розвитку у локальній площині міського середовища, та їх взаємозв'язок з соціо-культурною ідентичністю. Хоча, на думку Н.П. Нагорної, (16) концепт регіональної ідентичності ще не зайняв належного йому по праву місця в системі визначення стратегічних пріоритетів, матимемо на меті бодай окреслити місце ідентичності у стратегіях розвитку наших міст. Згідно звіту Міжнародного банку реконструкції та розвитку(18) від 2015 року урбаністичні процеси, хоча й поволі, а відбуваються в Україні. Тож спробуємо зосередитись на тезі - що важливим є утворення саме модерної ідентичності, як такої, що здатна об'єднати суспільство.

Висновки.

Локальні стратегії розвитку архітектурного середовища можуть бути дієвими тільки за наявності суспільного запиту і потребують початкової фази формування соціо-культурної ідентичності. Можливим є запозичення практик з формування міського середовища європейських країн що вже було апробовано. Різноманіття, є базою розвитку, тож архітектурне середовище має на меті виокремлення з загального ряду з використанням підходів критичного регіоналізму. Зміст дослідження пов'язано з дієвістю стратегій розвитку міст (міських районів) у формуванні архітектурного середовища. Важливо визначитись межу контактів з Історією на шляху самоідентифікації, та сприйняття автентики у суспільстві як протипоказу архітектурі як симулякру. Перспективою дослідження має стати алгоритм створення дієвих стратегій розвитку архітектурного середовища, визначення бар'єрів для змін, та окреслення рушійних груп у процесі втілення цих стратегій.

Література:

1. World Conservation Strategy: Living Resource Conservation for Sustainable Development / IUCN, UNEP, WWF та ін.]. – Gland, Switzerland: IUCN, 1980. – 77 с.
2. Tzonis A. "The grid and the pathway. An introduction to the work of Dimitris and Suzana Antonakakis" / A. Tzonis, L. Lefaivre. // Architecture in Greece. – 1981. – №15. – С. 164–178.
3. Kenneth F. "Towards a Critical Regionalism: Six points for an architecture of resistance" / Frampton Kenneth // "Anti-Aesthetic. Essays on Postmodern Culture." / Frampton Kenneth. – Seattle: Bay Press, 1983. – С. 16–31.
4. Rifkin J. Entropy : a new world view / by Jeremy Rifkin with Ted Howard ; afterword by Nicholas Georgescu-Roegen / Jeremy Rifkin. – New York: Viking Press, 1980. – 305 с.
5. "Culture: Fourth Pillar of Sustainable Development" [Електронний ресурс] // United Cities and Local Governments. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.agenda21culture.net/index.php/docman/-1/393-zzculture4pillarsden/file>.
6. Abel K. «Architecture and Identity: Responses to Cultural and Technological Change» / Khristos Abel. – Oxford: Architectural Press, 2000. – 270 с.
7. King A. Spaces of global cultures : architecture, urbanism, identity / Anthony D. King. – London ; New York: Routledge, 2004. – 256 с.
8. Canizaro V. «Architectural Regionalism: Collected Writings on Place, Identity, Modernity, and Tradition» / Vincent Canizaro. – New York: Princeton Architectural Press, 2007. – 463 с.

9. Lefaivre L. Architecture of regionalism in the age of globalization : peaks and valleys in the flat world / Liane Lefaivre. – Abingdon, Oxon; New York: Routledge, 2012. – 221 с.

10. Baudrillard J. Mass, identity, architecture : architectural writings of Jean Baudrillard / Jean Baudrillard. – Chichester: Wiley Academy, 2003. – 144 с.

11. Botz-Bornstein T. Transcultural architecture : the limits and opportunities of critical regionalism / Thorsten Botz-Bornstein. – Farnham, Surrey: Ashgate Publishing Limited, 2015. – 202 с.

12. Gooden M. Dark space : architecture, representation, black identity / Mario Gooden. – New York: Columbia Books on Architecture and the City, 2016. – 137 с.

13. Spencer D. The architecture of neoliberalism : how contemporary architecture became an instrument of control and compliance / Douglas Spencer. – London; New York, NY: Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing Plc, 2016. – 213 с.

14. Braun E. «City Marketing Towards an integrated approach» [Електронний ресурс] / Erik Braun // Erasmus University Rotterdam , Erasmus Research Institute of Management. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://repub.eur.nl/pub/13694>.

17. Adopted Draft of the New Urban Agenda [Електронний ресурс] // United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development (Habitat III). – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www2.habitat3.org/bitcache/99d99fbd0824de50214e99f864459d8081a9be00?vid=591155&disposition=inline&op=view>.

18. Нагорна Л. П. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. / Лариса Панасівна Нагорна. – Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2011. – 272 с.

19. УКРАЇНА Огляд урбанізації [Електронний ресурс] // Міжнародний банк реконструкції та розвитку / Світовий банк. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://documents.worldbank.org/curated/en/787061473856627628/pdf/ACS15060-REVISED-PUBLIC-UKRANIAN-ukr-web-text-cover.pdf>.

Аннотация

В статье предлагается рассмотреть современные тенденции столкновения инициатив при формировании архитектурной среды города: государственного и городского управления, гражданских и профессиональных сообществ. Актуализируется проблема выработки в сфере профессионального архитектурного знания определенных стратегий локального уровня, которые бы эффективно адаптировали глобальные мировые тенденции устойчивого

развития к уровню локальных мест и специфике образа жизни. В качестве примеров решения таких проблем рассматриваются движения критического регионализма и нового урбанизма.

Ключевые слова: архитектура, идентичность, критический регионализм, новый урбанизм, общество, устойчивое развитие, Хабитат.

Abstract

The article reviews current trends of some conflicting initiatives in the formation of the architectural environment of the city: the proposals of the state and municipal government, civic and professional communities. The problem of suggesting a local level strategy in the field of professional architectural knowledge that could effectively adapt the global trends of sustainable development to the level of local areas and specific lifestyle is brought into focus. Critical regionalism movement and New Urbanism are considered as examples of the solutions to such problems.

Keywords: architecture, critical regionalism, HABITAT, identity, new urbanism, society, sustainable development.

УДК 745/749.331

Кардаш О. В.,

д.т.н., проф. Національний авіаційний університет, Київ, Україна

Рубцов А. Л.,

старший науковий співробітник Українського НДІ дизайну та ергономіки

Свірко В. О.,

к.п.н. директор Українського НДІ дизайну та ергономіки

Церковна О. Г.,

аспірант

Національний авіаційний університет, Київ, Україна

ЕКОЛОГІЧНЕ ДИЗАЙН-ПРОЕКТУВАННЯ ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ

Анотація: Розглянуто екологічні вимоги дизайнерського проектування. Звернуто увагу на законодавчу базу міжнародно-правових принципів екологічного дизайну. Охоплено питання екологізації виробництва та екологізації споживання. Приділено увагу прийомам ландшафтного дизайну, малим архітектурним формам, актуалізовано роль фонтанів в міському середовищі.